

Yoshlarga sof islom ma'rifatini tanitish va ularni yot g'oyalar
ta'siridan asrashda Shayx Muhammad Sodik
Muhammad Yusuf asarlarining o'rni
peshqadamilmijurnali.uz

Maxfuraxon Amirova

Toshkent shahar, Oriental universiteti talabasi

E-mail: maxfuraxona@gmail.com

ORCID: [0009-0005-2718-0974](https://orcid.org/0009-0005-2718-0974)

https://doi.org/10.57033/Peshqadam_Karvoni-2026/1/27

SHAYX MUHAMMAD SODIQ MUHAMMAD YUSUFNING “BAXTIYOR OILA” KITOBIDA OILA KONSEPSIYASINING YOSHLAR MA’NAVIY IMMUNITETINI SHAKLLANTIRISHDAGI AHAMIYATI

Annotatsiya. Mazkur maqolada Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning “Baxtiyor oila” kitobida bayon qilingan oila konsepsiyasining yoshlar ma’naviy immunitetini shakllantirishdagi o’rni tahlil qilinadi. Oilaning mehr, adolat, muvozanatli rahbarlik va mas’uliyat tamoyillari yosh shaxs ongida barqaror qadriyatlar tizimini shakllantiruvchi psixologik mexanizm sifatida ko’rib chiqiladi. Zamonaviy ijtimoiy-psixologik tahdidlar sharoitida oilaning tarbiyaviy va ruhiy himoya vazifasi ilmiy integratsiya asosida asoslanadi. Muallifning amaliy kuzatuvlari asosida noto’g’ri qo’llangan tarbiya usullarining yoshlar xulqidagi og’ishlarga ta’siri ochib beriladi hamda profilaktik tavsiyalar taklif etiladi.

Kalit so’zlar: oila, ma’naviy immunitet, yoshlar tarbiyasi, mehr, qadriyatlar, destruktiv g’oyaviy ta’sirlar profilaktikasi, ruhiy barqarorlik, Baxtiyor oila.

Abstract. This article analyzes the role of the family concept presented in Shaykh Muhammad Sodik Muhammad Yusuf’s book “Baxtiyor oila” in shaping the spiritual immunity of youth. The principles of mercy, justice, balanced leadership, and responsibility are examined as psychological mechanisms that contribute to the formation of a stable system of values in young individuals. In the context of contemporary socio-psychological challenges, the educational and protective functions of the family are substantiated through a scientific integrative approach. Based on the author’s practical observations, the article reveals the impact of improperly applied parenting styles on behavioral deviations among youth and proposes preventive recommendations.

Keywords: family, spiritual immunity, youth development, mercy, parenting style, destructive ideological influences, emotional security.

KIRISH

Oila – yoshlar ma’naviy immunitetining birlamchi maktabidir. Jamiyat barqarorligi yosh avlodning ma’naviy sog’lomligiga bevosita bog’liq. Shaxsning qadriyatlar tizimi, axloqiy mezonlari va ijtimoiy mas’uliyat hissi, avvalo, oilaviy muhitda shakllanadi.

Oila – insonning ilk ijtimoiylashuv makoni va ruhiy-axloqiy poydevoridir. Ma'naviy immunitet deganda shaxsning yot va buzg'unchi g'oyalarga nisbatan ichki barqarorligi tushuniladi. Bu immunitet tashqi nazorat orqali emas, balki ichki qadriyatlar va mustahkam identitet orqali shakllanadi. Agar yosh inson oilada: mehr va hurmat muhitida ulg'aysa, o'zini qadrlangan his etsa, adolatli munosabat ko'rsa, mas'uliyatni o'rgansa, unda uning ichki mustahkamligi shakllanadi. Aksincha, sovuq, beparvo yoki ziddiyatli muhit yosh ongida bo'shliq hosil qiladi. Mazkur bo'shliq destruktiv va manipulyativ g'oyalar uchun qulay zamin yaratishi mumkin.

“Baxtiyor oila” kitobida oila modeli: Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf “Baxtiyor oila” kitobida oilani jamiyat barqarorligining asosiy ustuni sifatida talqin qiladi. Asarda oila to'rt muhim tamoyil asosida qurilishi lozimligi ta'kidlanadi: mehr, adolat, rahbarlik va mas'uliyat, axloqiy tarbiya. Muallif mehrni oilaning asosiy ruhiy energiyasi sifatida ko'rsatadi. Mehr mavjud bo'lgan muhitda farzand o'zini himoyalangan va qadrlangan his qiladi (1, 2013). Rahbarlik ustunlik emas, balki javobgarlikdir. Ota-onaning muvozanatli rahbarligi yosh ongida tartib va me'yor tushunchalarini shakllantiradi. Adolat oilaviy ishonch muhitini yaratadi. Yosh inson adolatni his qilganida, u zo'ravon yoki keskin yo'llarga ehtiyoj sezmaydi. Axloqiy tarbiya esa shaxsning ichki nazorat tizimini shakllantiradi.

Mehr va emotsional xavfsizlikning psixologik mexanizmi: “Baxtiyor oila” kitobida mehr tushunchasi oilaning asosiy tayanchi sifatida talqin qilinadi. Muallif farzand bilan mehrli, e'tiborli va hurmatga asoslangan munosabat shaxs kamolotining zaruriy sharti ekanini ta'kidlaydi. Zamonaviy psixologiya nuqtai nazaridan mehr - emotsional xavfsizlikning asosidir. Attachment nazariyasiga ko'ra, bolalik davrida shakllangan xavfsiz bog'liqlik shaxsning keyingi ruhiy barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi (2, 1969). Agar bola o'zini qabul qilingan va qadrlangan his qilsa, unda ichki ishonch va mustahkam identitet shakllanadi. Emotsional xavfsizlik mavjud bo'lgan muhitda yosh inson: o'z fikrini erkin ifoda eta oladi, xato qilganida rad etilmaydi, tanqid emas, tushunish bilan yuzlashadi, o'zini oilaning muhim a'zosi deb his qiladi. Bunday muhit yosh ongida ichki mustahkamlikni shakllantiradi. Ichki mustahkamlik esa destruktiv va keskin g'oyalarga qarshi tabiiy psixologik to'siq vazifasini bajaradi.

Oilaviy ziddiyat va yosh ongidagi identitet inqirozi, oilaviy ziddiyatlar farzand ruhiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Family systems nazariyasiga ko'ra, oila o'zaro

bog'liq tizim bo'lib, undagi nomutanosiblik butun tizimga ta'sir qiladi (3, 1978). Doimiy janjal, hurmatsizlik yoki sovuqlik muhiti yosh shaxsda quyidagi psixologik holatlarni shakllantiradi: xavotir va ichki beqarorlik, ota-onaga nisbatan ishonchning pasayishi, tajovuzkorlik yoki haddan tashqari tortinchoqlik, o'zini qadrsiz his qilish. Klinik-amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, xulq og'ishi bilan murojaat qilgan yoshlar orasida avtoritar yoki emotsional sovuq tarbiya modeli takroran uchraydi. Haddan tashqari nazorat yoki jazoga asoslangan tarbiya ichki qo'rquv yoki yashirin agressiyani shakllantiradi. Natijada yosh inson tashqi qat'iy va soddalashtirilgan ideologiyalarga moyil bo'lishi mumkin. Chunki destruktiv g'oyalar ichki noaniqlik o'rnini "aniq va qat'iy javob" bilan to'ldiradi.

Klinik kuzatuv asosidagi tahlil: Mazkur xulosalar muallifning amaliy psixologik faoliyati davomida xulq og'ishi bilan murojaat qilgan yoshlar bilan olib borilgan suhbat va kuzatuvlarga asoslanadi. Ushbu kuzatuvlar statistik tadqiqot natijasi emas, balki amaliy konsultativ tajriba doirasida shakllangan tahliliy umumlashmalardir. Amaliy faoliyat jarayonida quyidagi belgilar takroran kuzatildi: qat'iy va murosasiz fikrlash, tashqi guruhlariga haddan tashqari bog'lanish, o'zini tushunilmagan his qilish, ota-onaga nisbatan ichki norozilik. Chuqurlashtirilgan suhbatlar davomida esa savol berishga taqiq, emotsional yaqinlikning yetishmasligi, jazoga asoslangan tarbiya va ota-onaga o'rtasidagi ziddiyat kabi omillar aniqlangan. Mazkur kuzatuvlar xalqaro ijtimoiy-psixologik tadqiqotlar natijalari bilan hamohangdir. Xususan, Borum (2011) shaxsning keskin g'oyaviy ta'sirlarga moyilligi identitet inqirozi, ijtimoiy ajralish va emotsional beqarorlik bilan bog'liqligini qayd etadi (8, 2014). Shuningdek, King va Taylor (2011) oilaviy ijtimoiylashuv jarayoni shaxsning g'oyaviy barqarorligini shakllantirishda muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi (Borum, 2011). Shu nuqtai nazardan, xulq og'ishi ko'pincha mustaqil hodisa emas, balki oilaviy muhitdagi muvozanatning buzilishi natijasida yuzaga chiqadigan psixologik simptom sifatida talqin qilinishi mumkin.

Manipulyativ mafkuraviy ta'sirlarga qarshi oilaviy profilaktika modeli shaxsning ichki barqarorligini mustahkamlashga qaratilgan. Manipulyativ mafkuralar ko'pincha adolat hissi, tegishlilik ehtiyoji, kuchli identitet izlash hamda hayot ma'nosini topish istagi kabi psixologik ehtiyojlarga ta'sir qiladi. Agar ushbu ehtiyojlar oilada sog'lom va muvozanatli tarzda qondirilgan bo'lsa, destruktiv g'oyaviy ta'sirlar samaradorligi sezilarli darajada kamayadi. "Baxtiyor oila" asarida ilgari surilgan to'rt tamoyilni

psixologik integratsiya qilgan holda quyidagi modelni ko'rsatish mumkin: mehr – emotsional xavfsizlikni ta'minlaydi; adolat – ijtimoiy muvozanat va ishonch hissini shakllantiradi; rahbarlik va mas'uliyat – ichki tartib va javobgarlikni mustahkamlaydi; axloqiy tarbiya – barqaror qadriyatlar tizimini hosil qiladi. Natijada yosh shaxsda ma'naviy immunitet shakllanadi. Kognitiv nazariya nuqtai nazaridan irratsional va keskin fikrlashni kamaytirish uchun muvozanatli tafakkurni rivojlantirish zarur (2, 1969; 4, 1962). Muvozanatli tafakkur hissiy impulsivlikni kamaytiradi va shaxsning voqelikni tanqidiy baholash qobiliyatini kuchaytiradi. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf ilm va tarbiyaning jamiyat barqarorligidagi o'rnini alohida ta'kidlaydi. Muallifning fikricha, ilm insonni jaholatdan saqlaydi va uni to'g'ri yo'lga boshlaydi, chunki ilm tafakkurni uyg'otadi va mas'uliyatni kuchaytiradi (5, 1989). Ilmli inson voqelikka chuqur va tahliliy yondashadi, qarorlarini hissiyot emas, tafakkur asosida qabul qiladi. Shu bois ilm ma'naviy barqarorlikning muhim omili sifatida namoyon bo'ladi. Insonning komilligi uning axloqi bilan o'lchanadi, axloq esa tarbiya mahsulidir (King, 2011). Demak, oilada berilgan axloqiy va ilmiy tarbiya yoshning ichki barqarorligini mustahkamlovchi asosiy omil hisoblanadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot shuni ko'rsatadiki, yoshlar ma'naviy immuniteti oilaviy muhitda shakllanadi. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusufning "Baxtiyor oila" kitobida bayon qilingan tamoyillar yosh shaxs ongida emotsional xavfsizlik, adolat hissi va mas'uliyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Klinik kuzatuvlar asosida aytish mumkinki, xulq og'ishlari ko'pincha noto'g'ri yoki muvozanatsiz qo'llangan oilaviy tarbiya modelining psixologik oqibati sifatida yuzaga chiqadi. Tashqi destruktiv ta'sirlar esa ichki zaiflik mavjud bo'lgandagina samarali bo'ladi. Shu bois yoshlar bilan ishlash strategiyasida oilaviy muhitni mustahkamlash ustuvor yo'nalish sifatida qaralishi lozim.

MANBA VA ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. 2013. Baxtiyor oila. Toshkent: Hilol-Nashr.
2. Bowlby, J. 1969. Attachment and Loss. Vol. 1: Attachment. New York: Basic Books; Beck, A. T. 1979. Cognitive Therapy of Depression. New York: Guilford Press.

3. Bowen, M. 1978. Family Therapy in Clinical Practice. New York: Jason Aronson.
4. Ellis, A. 1962. Reason and Emotion in Psychotherapy. New York: Lyle Stuart.
5. Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. 1989-yil, iyun. Islom – ilm demakdir. Fan va turmush jurnali. manba: <https://ziyouz.uz/suhbatlar/islom-ilm-demakdir-muftiy-muhammad-sodik-muhammad-yusuf-bilan-suhbat-1989/?lng=lat>
6. Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. 2014. Xislatli hikmatlar sharhi. 4-juz. Toshkent: Hilol-Nashr.
7. Borum, R. 2011. Radicalization into Violent Extremism: A Review of Social Science Theories. Journal of Strategic Security, 4(4), 7–36.
8. King, M., Taylor, D. 2011. The Radicalization of Homegrown Jihadists: A Review of Theoretical Models and Social Psychological Evidence. Terrorism and Political Violence, 23(4), 602–622.
9. Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. 2014. Xislatli hikmatlar sharhi. 4-juz. Toshkent: Hilol-Nashr.